

Eduskunta

Hallintovaliokunta

Valiokunnan kokous 15.10.2020

Asia:

- HE 146/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021
- Kuntatalous

Opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokan loppusumma vuoden 2021 valtion talousarviossa on 7,012 mrd. euroa, jossa on lisäystä vuoden 2020 talousarvioon nähden 136 milj. euroa. Lisäykset johtuvat hallitusohjelman mukaisista panostuksista kasvatukseen, opetukseen ja koulutukseen, Korona-epidemian vaikutusten lieventämiseen sekä indeksikorotusten toteuttamisesta täysimääräisinä.

Vuonna 2021 jatketaan hallitusohjelman tulevaisuushankkeina toteutettavia varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen laatu- ja tasa-arvohankkeita sekä kompensoidaan rahapelitoiminnan tuoton aleneminen. Talousarvioesityksellä luodaan edellytyksiä osaamistason ja työllisyyden kasvulle laajentamalla oppivelvollisuutta, osoittamalla rahoitusta jatkuvaan oppimiseen sekä alentamalla varhaiskasvatusmaksuja. Toimenpiteillä toteutetaan hallitusohjelman keskeisiä tavoitteita; koulutus- ja osaamistason nostoa, oppimiseröjen kaventumista ja koulutuksellisen tasa-arvon lisäämistä.

Oppivelvollisuuden laajentamisen uudistus tulee voimaan vaiheittain syksystä 2021 alkaen ikäluokka kerrallaan. Kustannukset korvataan täysimääräisesti kunnille ja muille koulutuksen järjestäjille sekä koulumatkojen osalta opiskelijoille. Vuonna 2021 oppivelvollisuuden laajentamiseen on varattu 22 milj. euroa ja vuoteen 2024 mennessä taso nousee 129 milj. euroon.

Rahapelituottojen edunsaajille osoitetaan vuonna 2021 vuoden 2019 tuloutustasoa vastaava rahoitustaso. Suurin osa valtion kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotyömenoista rahoitetaan rahapelitoiminnan tuotoista. Tuottoarvio on laskenut mm. koronaviruspandemian sekä pelihaittojen vähentämiseksi tehtyjen toimien vuoksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön osuus tuoton alentumisen kompensatiosta on 141,5 miljoonaa euroa.

Lisäksi hallitus linjasi, että vuoden 2021 täydentävässä talousarvioesityksessä kohdennetaan rahoitusta opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan tulevaisuusinvestointeihin.

Esi- ja perusopetus, varhaiskasvatus, vapaa sivistystyö

Hallitusohjelman mukaisesti koululaisten harrastustoiminnan toteuttamiseen esitetään 14,5 miljoonan euron lisäystä vuodesta 2021 lukien.

Oppilas- ja opiskelijahuollon palveluja perusopetuksessa ja toisella asteella vahvistetaan. Palveluihin kohdennetaan 10 miljoonaa euroa vuonna 2021, 20 miljoonaa euroa vuonna 2022 ja 29 miljoonaa euroa vuodesta 2023 lukien. Tarkoitus on luoda oppilas- ja opiskelijahuoltoon sitova mitoitus perusopetukseen ja toiselle asteelle.

Hallitusohjelman mukaisesti kehitetään varhaiskasvatukseen soveltuva tuen malli. Sen rakentamiseen ja toteuttamiseen varataan 15 miljoonaa euroa. Kyseessä on uusi rakenteellinen toimi varhaiskasvatuksen laadun ja tasa-arvon vahvistamiseksi.

Osana työllisyystoimia varhaiskasvatusmaksujen alentamiseen kohdennetaan 70 milj. euroa. Maksujen alentaminen nostaa varhaiskasvatuksen osallistumisastetta, kun työn vastaanottamisen kannustimia lisätään. Maksujen alennus

on tarkoitus toteuttaa siten, että tulorajoja korotetaan 31 prosentilla ja samalla toisen lapsen enimmäismaksu lasketaan 50 prosentista 40 prosenttiin. Toimenpiteen johdosta arviolta 20 000 perhettä siirtyy nollamaksuluokkaan. Uusien maksujen on tarkoitus tulla voimaan 1.8.2021 alkaen. Toimenpiteen työllisyysvaikutuksen arvioidaan olevan 2500–3700 työpaikkaa vuoteen 2024 mennessä.

Lukiokoulutus

Lukiokoulutukseen esitetään 3,25 milj. euroa lukiolain ja lukiouudistuksen toimeenpanon jatkamiseen. Opetussuunnitelman perusteet otetaan käyttöön elokuussa 2021. Sen myötä vahvistuu lukiokoulutuksen oppimäärää suorittavan opiskelijan oikeus saada säännöllisesti tarpeidensa mukaista henkilökohtaista ja muuta opintojen ja jatko-opintoihin hakeutumiseen liittyvää ohjausta. Lisäksi opiskelijalla, jonka opiskeluoikeus lukiokoulutuksen oppimäärän suorittamiseen on päättymässä tai joka on ilmoittanut eroamisestaan, on oikeus saada ohjausta muihin opintoihin hakeutumisessa. Samaten lukiokoulutuksen oppimäärän suorittaneella henkilöllä, joka ei ole saanut jatko-opiskelupaikkaa, on oikeus saada jatko-opintoihin hakeutumiseen ja urasuunnitelmiin liittyvää ohjausta. Lukiokoulutusta suorittavalla opiskelijalla, jolla on kielellisten erityisvaikeuksien tai muiden oppimisvaikeuksien vuoksi vaikeuksia suoriutua opinnoistaan, olisi myös oikeus saada erityisopetusta ja muuta oppimisen tukea yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti.

Ammatillinen koulutus

Ammatilliseen koulutukseen esitetään 27 milj. euroa lähihoitajien koulutuksen lisäämiseen hoitajamitoituksen muutokseen varautumiseksi. Lähihoitajakoulutusta lisätään määräaikaaisesti vuosina 2020–2024, jotta henkilöstön saatavuus voidaan turvata iäkkäiden henkilöiden tehostetussa palveluasumisessa ja pitkäaikaisessa laitoshoidossa henkilöstömitoituksesta säädetyn mukaisesti.

Ammatillisen koulutuksen uudistuksen toimeenpanoa jatketaan ja vuosina 2020–2022 toteutetaan ammatillisen koulutuksen laadun ja tasa-arvon kehittämisohjelma.

Taide- ja kulttuuri ja kirkollisasiat

Taiteen ja kulttuurin määrärahoista 33 prosenttia katetaan rahapelitoiminnan voittovaroista. Määrärahamuutoksesta 88,6 miljoonaa euroa aiheutuu taiteen perusopetuksen valtionosuusmäärärahojen siirrosta taiteen ja kulttuurin lukuun.

Veikkaus Oy:n rahapelitoiminnan tuottojen vähennys taiteen ja kulttuurin osalta on 80 165 000 euroa. Hallitus kompensoi vähenemää yleisistä budjettivaroista 60 530 000 euroa ja 18 138 000 euroa alentamalla arpajaisveroa.

Taiteen ja kulttuurin toimintaedellytysten parantamiseksi uudistetaan esittävän taiteen vapaan kentän rahoitusta. Vuonna 2021 määrärahataso on 4,5 milj. euroa korkeampi kuin vuonna 2018. Vuonna 2022 rahoitusjärjestelmän uudistus laajenee koskemaan myös esittävän taiteen valtionosuuksia. Uudistuksen toteuttamiseen kokonaisuudessaan on kehyskauden lopulla osoitettu lisämäärärahaa 12 milj. euroa verrattuna vuoteen 2019.

Vuonna 2021 museoiden, teattereiden ja orkestereiden valtionosuuksiin ja –avustuksiin varatut määrärahat kasvavat 3,7 milj. euroa johtuen pääosin aikaisempien toteutuneiden kustannusten kasvusta ja indeksikorotuksen vaikutuksesta.

Lastenkulttuurin tukemiseen on lisätty yhteensä 7 miljoonaa euroa vuosille 2020–2023, josta vuodelle 2021 yhteensä 3 miljoonaa euroa.

Liikuntatoimi

Liikuntatoimen tavoitteena on edistää liikunnallista elämäntapaa ja lisätä osallisuutta, hyvinvointia ja terveyttä sekä tukea huippu-urheilua. Yhteiskunnallisen tavoitteellisuuden myötä liikuntapoliittisen selonteon linjauksia toimeenpannaan ja toimenpiteisiin esitetään erillistä 6,2 milj. euron määrärahaa vuoden 2021 talousarviossa. Vuosina 2022 ja 2023 toimenpiteisiin esitetty määräraha on 4,5 milj. euroa vuosittain.

Nuorisotyö

Nuorisotyön tavoitteena on tukea mm. nuorten osallisuutta ja elämänhallintaa sekä mahdollisuuksia tasavertaisiin ja saavutettaviin harrastuksiin. Vuonna 2021 nuorten työpajatoimintaan kohdennetaan 16,3 milj. euroa ja etsivään nuorisotyöhön 12,3 milj. euroa.

Muuta kuntataloudesta

Opetus- ja kulttuuriministeriön toimialan julkisesta rahoituksesta noin puolet toteutetaan osana kuntien peruspalveluiden rahoitusjärjestelmää. Varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen sekä kirjastotoimen ja kuntien kulttuuritoimen kustannukset ovat yli 8 mrd. euroa vuosittain. Kuntien valtionosuudella ja verotuloihin perustuvalla valtionosuuden tasauksella pyritään turvaamaan kuntien mahdollisuudet pitää yllä riittävät peruspalvelut maan eri osissa. Siten kuntien taloudellinen tilanne sekä sen kehitys ovat keskeisiä tekijöitä arvioitaessa opetus- ja kulttuuritoimen peruspalveluiden järjestämisedellytyksiä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö kiinnittää huomiota kuntatalouden heikentyvään kehitykseen. Toimintamenot ovat kasvaneet ennakoitua enemmän, investointitaso on pysynyt korkealla ja kuntien verotulot ovat kääntyneet laskuun. Kuntatalouden näkymiä heikentää koronaepidemian lisäksi yhä enemmän väestörakenteen muutos ja siitä johtuva sosiaali- ja terveydenhuollon menopaine. Mahdollisuudet menopuolen sopeutukseen on erityisesti pienimmissä kunnissa usein jo pitkälti käytetty ja kuntatalouden velkaantuminen kasvaa. Opetus- ja kulttuuriministeriön toimialan peruspalveluiden näkökulmasta haasteena on lisäksi kuntakentän eriytyminen, koska ennusteiden mukaisesti heikentyminen on suurinta väestöpohjaltaan pienimmissä, alle 6 000 asukkaan kunnissa.

Kuntien valtionapuihin osoitetaan yhteensä 12,5 miljardia euroa vuonna 2021. Valtionavut kasvavat vuoden 2020 varsinaiseen talousarvioon verrattuna noin 0,9 miljardia euroa. Laskennallisiin valtionosuuksiin ehdotetaan yhteensä 8,7 miljardia euroa, mikä on noin 0,6 miljardia euroa enemmän kuin vuoden 2020 varsinaisessa talousarviossa.

Talousarvioesityksessä kuntien peruspalveluiden valtionosuusmomentin 28.90.30 mitoituksessa opetus- ja kulttuuriministeriön toimialan asiat on huomioitu siten, että valtionosuuden mitoituksessa on uusina tehtävinä otettu huomioon oppivelvollisuuden pidentämisen vaikutukset kuntien tehtäviin. Niitä koskeviin kuntien uusiin ohjauksen tehtäviin lisätään 11 milj. euroa vuosittain. Vuoden 2021 kustannuksissa on huomioitu vain syyslukukauden kustannusvaikutukset.

Hallitus on reagoinut kuntatalouden heikentyneeseen tilanteeseen vuoden 2020 kevään lisätalousarviossa erillisellä tukipaketilla. Kuntataloutta ehdotetaan tuettavaksi edelleen vuonna 2021 siten, että peruspalveluiden valtionosuuksiin tehdään kertaluonteinen 300 miljoonan euron korotus. Lisäksi yhteisöveron jako-osuuteen tehdään 10 prosenttiyksikön määräaikainen korotus. Valtio korvaa kunnille ja sairaanhoitopiireille myös täysimääräisesti koronaan välittömästi liittyvät testaus- ym. menot.

Lisäksi syksyn 2020 lisätalousarvioesityksessä kunnille on tulossa vielä erillinen 400 milj. euron lisäys.

Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää kuntatalouden tasapainottamiseksi tehtyjä lisäyksiä kannatettavina ja toteaa, että rahoitusperiaatteesta huolehtiminen on ensiarvoisen tärkeää opetus ja kulttuuritoimen peruspalveluiden järjestämisedellytysten ja yhdenvertaisen palveluiden saatavuuden näkökulmasta. Myös uusien tehtävien aiheuttamien lisäkustannusten täysimääräinen korvaaminen kunnille varmistaa tosialliset mahdollisuudet vastata lisääntyneistä uusista velvoitteista mm. oppivelvollisuuden laajentamisen osalta.